

Majhna ptica, ujeta v kamnu

Lojzka Špacapan: *Svetlobni prah*,
Prešernova družba, Ljubljana 1999

Kaj vse lahko obeta naslov *Svetlobni prah*? Lebdenje v območju najlažjih elementov? Še posebej, če prvi vtis podpirajo verzi, ki se zdijo bolj zašepetani kakor napisani. Plemenita vrsta breztežnosti se pretaka skozi »šelesenje, drhtenje, ihtenje« ženske pisave. Pesniški panteizem torej, ki na 59 straneh ponuja en sam neskončen poletni (ali jesenski) dan. Kjer so nam s kar najmanj potezami podarjene vse sence in vsi preleti ptic od začetka sveta. Na prvi pogled.

Med utripanji in svetlikanji te poezije pa hitro naletimo tudi na kačo v raju. Začne se z nekaj znamenji. Čisto na tihem. »V zvoniku starem / se je ustavil čas, / le veter skozenj / kdaj

zaniha ... Zvezde drobne in zlobne pronicajo iz temnih zased ...« Takole. Zlovešče, pa vendar komaj opazno. Vsak drug bi šel mimo.

Kaj storiti, ko »v vročici dne / sončni lesteneč / nagiblje se, ziblje«? Ker je kmalu prepozno. Nedoumljivost sveta se stopnjuje skozi vse krutejše, čeprav vseskozi nadvse rahlo naslikane podobe: »[...] spi majhna ptica / tako, / kar v zraku.« Spet drugje je »majhna ptica / ujeta v kamnu«. In luna z obrazom umrlega. In topol, ki čaka pred vrati. Skozi tenke reže verzov se zasveti slutnja nadčloveškega sveta. Vsega, kar je večje, širše, močnejše in starejše od nas. Podstat sveta, njegova duša. Šoki in zaklinjanja.

Razprava v duhu Kantove estetike bi našla celoten razpon občutij, od lepega (hipno očarljivega) do vzvišenega (resnobno tehtnega, sublimnega). Branje narave, kakršno se nam odpira v *Svetlobnem prahu*, tako zajema prostor in čas, impresijo in ekspresijo, globino, višino in širino. Predvsem pa se največkrat izogne pasti, da bi postalo zgolj kuliserija, plehka metaforika.

Toliko o ozadju. Kaj pa figura? Avtoričino gibanje skozi pesmi je nadvse prepričljivo prav v svoji spremenljivosti. Njene misli so enako gibke kakor vtisi in razpoloženja. Enako begave, čeprav občasno dajo slutiti skrito moč in mir tihe naslednice davnih modrih žensk. Medtem ko si zna avtorica biti nadvse domača s silami, ki jo presejajo, pa je drugikrat zanjo vse zaklenjeno, dovršeno in popolnoma samozadostno, zmuzljivo, ali pa neoprijemljivo. »Ko pride žalost, grem z njo na vrt,« pravi. Ali pa »povijam sonce, / ki krvavi«. Če le ne »najde vse že dovršeno,

/ vse od zdavnaj postorjeno / in za vekomaj tako«. Sunkovite spremembe razpoloženja so prikazane na rahlo in obzirno, brez šokantnih preobratov, brez težavnosti nepredvidljive osebe. Tako naravno, kot se osvetljeni deli pejsaža izmenjujejo s senčnimi.

Pesnica je torej ženska, ki dela dež, ki pestuje sonce, ki svetloba išče njeno naročje. Ki jo ima veter rad. Še njeno okno je usklajeno z naravo, še vetrovi polknici, celo sobica komaj dva krat dva. »Nostalgiji neba / se moje okno, / moje malo okno, / do roba napolnjeno / z utripom srca, / lepo poda«.

Uigranost je tako popolna, da si je mogoče z lahkoto predstavljati celo svet po lastni smrti. Če ni prav to tisto najhujše? Da se pravzaprav sploh nič ne bo spremenilo? Pesnica zdrži ta pogled. »In ta kraj – / saj to je tukaj, / zdaj.« Lahko se le čudimo: tu ni prostora za strah. Življenje, polno dvomov, in smrt brez vsakega obupa? Pokrajina lastnega slovesa je do podrobnosti izrisana: »[...] ko me pokopljete, / naj bo sonce nizko na obzorju, / trave sklonjene nad tisti kraj, / velika zvezda, / zelen, zelen maj.« Neka nam neznanost prijaznost do mrtvih vlada v njenem kozmosu. Kot bi jih zemlja, ki z isto roko ponuja in jemlje, bolj pestovala in zibala kakor pa razkrajala. Pokopana mati je postala otrok svojih hčera. Kot bi se vsakdo ohranil v tistem, kar mu je zares kaj pomenilo. Tudi pesnica sama se bo nadaljevala: njen dotik, pogled in utrip bodo ostali v drevesu, na nebu, v rosi in vetru.

Špacapanova nikakor ni formalistka, zato se kvaliteta spontanosti enako odraža tudi v nihanjih verzifikacije. Povsem v skladu z opažanji in občutji

so impresije upesnjene v ozkih verzih, kjer nepredvidljive rime prispevajo k begotni izmuzljivosti vtisa, k nežnosti in naključnosti opažanja. Vežanost narasča skupaj z odmevi podtalnega, z globokimi toni usodnosti. Temu primerno je vse pravilnejše rimanje, pa tudi daljšanje verza. Šele skozi tako obliko se lahko dokončno uveljavi slutnja daljnega in silnega.

Ob tako zgrajenem pesniškem svetu vsaki pomisleki vzbujajo začudenje. Omemba starosti na primer. Pesnično obžalovanje »izgubljenih let« lahko razumemo na psihološkem nivoju, znotraj njene lirike pa, na srečo, učinkuje kakor tujek. Nenaden vdor zunanjih okoliščin, potem ko se je že zdelo, da pritiski uveljavljanja do sem ne sežejo. Ko nas je avtorica že prepričala, da zna »tednu izrezati dan«. Razmere, ki imajo verjetno zaviralen vpliv nanjo in na njene delovne pogoje, pa kot izpovedna tema, vsaj znotraj te pisave, delujejo povsem površinsko. Že naslov pesmi, »Rekli so«, sugerira nadležen vdor tujih mnenj, dolgo roko civilizacije. Še posebej zato, ker so osebe, kolikor se sploh pojavljajo v njenih pesmih, kar se da nevsiljive. So bolj spomini in nagovarjanja, so sence ali pa nedoločena druga oseba ednine. Kljub vsemu pa so neskončno prepričljivejšje od nadležnega ljudskega glasu, vsiljene spotike, ki se ji je nenadoma zarezala v zavest. Morda pa je prav, da ima ta pesem, čeprav umetniško najšibkejša, svoje mesto v zbirki. Se toliko bolj lahko zavemo, kako daleč od malenkosti smo bili. In pritlehnost zna biti usodnejša od divjanja elementov, še veliko pogubnejša od najhujše tesnobe. Je edina frustracija, iz katere ni

moč prav ničesar potegniti. Toliko boljše, ker za Špacapanovo sicer ni značilna. Pa čeprav so »dnevi dolgi pet pedi«.

Kaj navsezadnje preostane bralcu, ki skupaj z avtorico ugotovi, da »ne morem, / ne morem duši / tega sveta /

vdahniti / česa svojega«? Skorajda ni kaj reči. Morda je to sploh nemogoče. In prav verjetno je že veliko, če to dušo lahko sploh zaslutimo. Vsaj kdaj.

Lucija Stepančič

Knjiga sočutja in solidarnosti

Milan Dekleva: *Reševalec ptic*, Cankarjeva založba, Ljubljana 1999

Po dveh kratkih delih *Oko v zraku* (1997) in *Pimlico* (1998) je to tretja prozna knjiga Milana Dekleve. Kdor je morda mislil, da bo Dekleva po prvih prozah krenil v smer pripovedništva, pri kakršnem nazadnje pristane večina

resnih piscev, to pa je modernizirana oblika »epike«, se je malo zmotil. Dekleva je za zdaj raje ostal bližje poeziji kot »epiki«, mislim, da bližje kot v omenjenih prvih knjigah. Naj se takoj zapiše, da s tem ni zagrešil napake – nastala je dobra knjiga, četudi stilno ni ravno napisana v enovitem toku. Zgodba, recimo, ki je dala tudi naslov vsej zbirki, slogovno ni istovetna *Z bližkom v krempljih*. A to ni tako usodno...

Knjigo bo gotovo z večjim zanimanjem bral tisti, kdor ob zgoraj navedenih delih pozna tudi vsaj nekaj zadnjih avtorjevih pesniških zbirk, kot so *Nagovarjanja*, *Jezikava rapsodija* ali *Preseženi človek* (kolikor slednje ne prištevamo kakšni drugi zvrsti). Tu je v marsičem zakoličen teren, kjer živijo tudi njegovi liki iz pričujočih tekstov, čeprav najbrž še dlje na robu ali bližje tisti neznosni meji, ki pomeni eksistencialno (če ne že kar eksistenčno) katastrofo »odhajajočega človeka«, kot je v tej zvezi mogoče uporabiti neko sintagmo iz *Preseženega človeka*. To pa je človek s »konca metafizike« in s tem v zvezi konca vsega tistega, kar je menda generiralo veliko zgodbo in velike ideje za prihodnost: zdaj smo na robu razvoja, kjer pa vendar nismo brezčutni do metafizičnega, neskončnega, kjer ljubezen še vedno predstavlja